

Solutions to realize social justice of human resources according to the 6th development program of Article 78

Parima Beidaghi¹ | Sedighe Tootian Esfahani² | Nazanin Pilevari³ | Hasan Rangriz⁴

Abstract

The concept of justice is considered one of the most important words in the dictionary of human civilization, and on the other hand, according to Article 78 of the Sixth Development Plan, the government is obliged to achieve social justice and support vulnerable groups, and expand relief, support and insurance coverage, and prevent and reduce social harms. Design and implement the necessary programs to achieve the goals of the 6th Development Plan. The purpose of the current research is to identify solutions and provide a model to realize social justice of human resources according to the 6th development program of Article 78. The research method used is a mixed method, which is a qualitative part of thematic analysis and a quantitative part of a descriptive survey. The statistical population of the qualitative section is 11 experts in a purposeful way and using snowball sampling, and in the quantitative section, 200 members of the Ministry of Welfare were randomly selected. Using the method of thematic analysis and using semi-structured interviews, 5 main themes include: respecting the principle of meritocracy at all management levels, establishing a cooperative system and ensuring social welfare, fighting oppression and inequality and unfair social discrimination, creating and establishing justice In the social system, operationalization and transformation of the country's tax system were calculated, which were categorized in the form of a theme network, and then the effectiveness of all the identified factors was confirmed using confirmatory factor analysis.

Keywords: Solutions social justice human resources 6th development program.

53

Vol. 15
Autumn 2023

Research Paper

Received:
20 April 2023
Accepted:
8 September 2023
P.P: 197-232

ISSN: 2008-4528
E-ISSN: 2645-5072

DOR: 20.1001.1.20084528.1402.15.3.2.4

1. PhD student in Public Administration, Department of Public Administration, Faculty of Reality Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Corresponding author: Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management and Economics, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, Visiting Professor, Islamic Azad University, Department of Science and Research. Tootian_ir@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Industrial Management, Faculty of Management and Economics, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, Visiting Professor, Islamic Azad University Science and Research Department, Visiting Professor, Yadgar Imam Branch.

4. Department of Human Resource Management and MBA., Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی منابع انسانی با توجه به برنامه ۶ توسعه ماده ۷۸

پریماپدقی^۱ | صدیقه طوطیان اصفهانی^۲ | نازنین پیله‌وری^۳ | حسن رنگریز^۴

۳

سال پانزدهم
پاییز ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۰۱/۳۱
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۲/۰۶/۱۷
صص: ۲۳۲-۱۹۷

شابا چاپی: ۴۵۲۸-۲۰۰۸
الکترونیکی: ۵۰۷۲-۲۶۴۵

چکیده

مفهوم عدالت از مهم‌ترین واژه‌ها در قاموس تمدن بشری، محسوب می‌گردد و از طرفی طبق ماده ۷۸ برنامه ششم توسعه، دولت مکلف است در راستای تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به طراحی و اجرای برنامه‌های لازم برای نیل به اهداف برنامه ششم توسعه، اقدام نماید. هدف پژوهش حاضر شناسایی راهکارها و ارائه الگویی جهت تحقق عدالت اجتماعی منابع انسانی با توجه به برنامه ۶ توسعه ماده ۷۸ است. روش پژوهش مورد استفاده روش آمیخته است که در بخش کیفی از تحلیل مضمون و در بخش کمی از نوع توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری بخش کیفی به صورت هدفمند و با استفاده از شوه گلوله برفی ۱۱ نفر از خبرگان هستند و در بخش کمی به صورت تصادفی طبقه‌ای ۲۰۰ نفر از اعضای وزارت رفاه انتخاب شدند. با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون و با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته ۵ مضمون اصلی شامل: رعایت اصل شایسته‌سالاری در تمام سطوح مدیریتی، تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه اجتماعی، مبارزه با ظلم و نابرابری و تبعیض‌های ناروای اجتماعی، ایجاد و اقامه عدل در نظام اجتماعی، عملیاتی ساختن و ایجاد تحول نظام مالیاتی کشور احصاء شد که در قالب شبکه مضامین دسته‌بندی شدند و سپس با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی اثرگذاری تمامی عوامل شناسایی شده تأیید شد.

کلیدواژه‌ها: راهکارها، عدالت اجتماعی، منابع انسانی، برنامه ۶ توسعه

DOR: 20.1001.1.20084528.1402.15.3.3.5

۱. دانشجوی دکتری رشته مدیریت دولتی، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. نویسنده مسئول: دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، استاد مدعو، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
Tootian_ir@yahoo.com
۳. دانشیار گروه مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، استاد مدعو، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، استاد مدعو، واحد یادگار امام
۴. دانشیار گروه مدیریت منابع انسانی کسب‌وکار، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

مقدمه و بیان مسئله

عدالت اجتماعی یک نیاز ضروری برای جامعه‌ای است که اراده رشد و پیشرفت دارد (لانگنکر و همکاران^۱، ۲۰۲۱) و بدون آن دین‌داری، اخلاق، رفاه مادی و رشد معنوی میسر نخواهد بود. شاید بتوان گفت در میان ارزش‌های اجتماعی والاترین ارزش همان عدالت اجتماعی است (قاضوی و همکاران، ۱۴۰۱). هدف عدالت اجتماعی مشارکت کامل و برابر همه گروه‌ها در جامعه است طوریکه همه آنها به صورت دوجانبه در تحقق و دستیابی به نیازمندی‌هایشان کامیاب شوند (خایتبوا^۲، ۲۰۲۱). این شامل مفاهیمی از برابری همگانی، حفظ حقوق افراد، شناخت منابع قدرت و مشروعیت می‌شود. همچنین رویکردها و دیدگاه‌های متنوعی را در برمی‌گیرد که همه آنها در جستجوی برابری هستند (وتر و همکاران^۳، ۲۰۲۲؛ وایمر و لوگان^۴، ۲۰۲۱). در واقع عدالت به معنای کسب منافع متقابل بر اساس توافق و قرارداد است که در آن انگیزه عمل عادلانه، تأمین منفعت درازمدت فرد است (جانسون و پری^۵، ۲۰۲۲).

در واقع سنگ بنای مشروعیت حاکمیت و مبنای توجیه ضرورت دولت، تحقق عدالت است. نیاز به عدالت اجتماعی، به تناسب میزان بلوغ و رشد جوامع در قالب نیازهایی مانند امنیت، رفاه و آگاهی تجلی پیدا می‌کند (رحمان و همکاران^۶، ۲۰۲۱؛ رادشلدرز و چیتیگا^۷، ۲۰۲۱). این امر در زمینه انتقال از عدالت اجتماعی به سوی سرمایه‌گذاری اجتماعی و کاستی‌های آن در پشتیبانی از گروه‌های ضعیف‌تر و آسیب‌پذیر جامعه، اهمیت دوچندان می‌یابد. هم‌چنین تمرکز ایده عدالت اجتماعی بر استفاده از شیوه‌های نوین مدیریت عمومی، تغییر در مفهوم سنتی حاکمیت، کم‌رنگ شدن مرزهای بخش عمومی و خصوصی و خروج مفهوم نفع عمومی از انحصار دولت را در پی داشته و بر صلاحیت دولت در حوزه تأمین عدالت اجتماعی مؤثر بوده است (راسخ و بردبار، ۱۴۰۱).

1. Longenecker et al
2. Khayitboeva
3. Vetter et al
4. Waymer & Logan
5. Johnson & Parry
6. Rehman et al
7. Raadschelders & Chitiga

عدالت از مهم‌ترین واژه‌ها در قاموس تمدن بشری، محسوب می‌گردد و از طرفی طبق ماده ۷۸۱ برنامه ششم توسعه، دولت مکلف است در راستای تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به طراحی و اجرای برنامه‌های لازم برای نیل به اهداف برنامه ششم توسعه، اقدام نماید؛ بنابراین می‌توان این‌گونه برداشت کرد که عدالت اجتماعی همواره بالاترین و والاترین هدف هنجاری، حداقل در ذهن سیاست‌گذاران عالی جامعه بوده است. با توجه به این، به نظر می‌رسد که هنوز کندوکاوی عمیق در این موضوع صورت نگرفته و این واژه پس از گذشت ۳۲ سال از پیروزی انقلاب اسلامی، هنوز همچنان در سطح مفهوم‌شناسی و در حوزه اندیشه، مورد بحث و بررسی قرار گرفت و تعریف دقیق و مشخص و غیرقابل تفسیر سلیقه‌ای از آن ارائه نشده است (فرجی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۵).

با توجه به اینکه ضریب جینی کشور باید از ۳۹.۰ درصد به ۳۴.۰ درصد کاهش پیدا کند ولی گزارش دیوان محاسبات کشور حاکی است: بین سال‌های ۱۳۹۶ لغایت ۱۳۹۸ وضعیت توزیع درآمد در کشور مناسب نیست و نسبت به هدف گذاری در برنامه ششم توسعه انحراف قابل توجهی وجود دارد (دیوان محاسبات، ۱۳۹۹). از طرفی طبق قانون، دولت، به منظور نیل به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت نسبت به اعمال سیاست‌های اشتغال‌زایی، مهارت‌افزایی و ارتقای دانش حرفه‌ای و حمایت از مشاغل کوچک خانگی و دانش‌بنیان مبتنی بر سند ملی کار شایسته که حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه با پیشنهاد وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، اتاق تعاون و سازمان به تصویب هیأت وزیران رسید، اقدام نماید. سند مزبور باید مبتنی بر کاهش نرخ بیکاری به میزان حداقل هشت‌دهم درصد (۸/۱۰) سالانه در طول سالهای اجرای قانون برنامه باشد. طبق داده‌های شاخص‌های عدالت اجتماعی سال ۱۴۰۰ ایران به زعم آمار در دسترس از منظر عدالت اجتماعی و اقتصادی با توجه به ضریب جینی در وضعیت مطلوبی قرار ندارد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰).

از طرفی برنامه ششم توسعه، عطف به نامه شماره ۱۳۹۵۷۴ مورخ ۱۳۹۴/۱۰/۲۶ در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم (۱۲۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه

۱. دولت مکلف است در راستای تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به طراحی و اجرای برنامه‌های لازم اقدام و گزارش پیشرفت کار را هر ششماه یکبار به مجلس ارائه کند.

اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) مصوب جلسه علنی روز شنبه مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۱۴ مجلس که با عنوان «لایحه احکام مورد نیاز اجرای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۹-۱۳۹۵)» به مجلس شورای اسلامی تقدیم و مطابق اصل یکصد و دوازدهم (۱۱۲) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از سوی مجمع محترم تشخیص مصلحت نظام موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شده است. این برنامه از ۱۲۴ ماده تشکیل شده است که ماده ۷۸ آن به بحث عدالت اجتماعی می‌پردازد. دولت طبق ماده ۷۸ برنامه ششم توسعه مکلف است در راستای تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به طراحی و اجرای برنامه‌های لازم برای نیل به اهداف برنامه ششم توسعه، اقدام و گزارش پیشرفت کار را هر شش ماه یک بار به مجلس ارائه کند. بعنوان مثال افزایش کودکان تحت پوشش حمایت غذایی در پایان سال ۱۳۹۵، ۲۳۴۰۲ نفر و پیش بینی برای سال ۱۴۰۰، ۲۵۸۳۸ نفر می‌باشد. همچنین بیمه اجتماعی افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی در سال ۱۳۹۵، ۴۴۵۳۲۱ نفر و پیش بینی برای سال ۱۴۰۰، ۵۶۷۰۰۰ نفر می‌باشد.

باتوجه به ارقام منتشر شده عدالت اجتماعی در سطح پایین بوده است و از ظرفیت‌ها و منابع طبیعی کشور و ظرفیت‌های منابع انسانی به درستی استفاده نشده است و سطح عدالت اجتماعی رضایت‌بخش نبوده است. حال سؤال اصلی این است که طبق بررسی و رسیدگی به این دغدغه‌ها راهکارها برای تحقق عدالت اجتماعی در برنامه توسعه ششم چه هستند؟

مبانی نظری

۱- عدالت اجتماعی

در مطالعات عدالت اجتماعی مفهوم عدالت مقید به زمان و مکان و نوع روابط نظام‌ها و ساختارهای اجتماعی بوده و بنابراین مفهوم عدالت ابدی نیست. یکی از بارزترین و مهم‌ترین فضائل و ارزش‌های جامعه به عنوان اصول خدشه‌ناپذیر زندگی در تاریخ بشریت، عدالت اجتماعی است (مشکینی و نصرتی، ۱۴۰۰).

عدالت اجتماعی اشاره به انصاف، مساوات و برابری در توزیع حقوق و منابع در جامعه دارد (روبل و همکاران^۱، ۲۰۲۱). بر اساس اعلامیه سازمان ملل به صورت صریح تأکید شده است که آزادی، برابری و ظرفیت تحمل در میان «ارزش‌های محوری» جای دارند و افراد باید به باور، فرهنگ و زبان یکدیگر احترام بگذارند. تفاوت‌ها درون و بین جوامع نباید موجب ترس یا فشار شود؛ بلکه باید به عنوان یک دارایی گران‌بها مورد احترام قرار گیرد (آنستاد و همکاران^۲، ۲۰۲۱). عدالت اجتماعی به معنای رعایت شایستگی، سازگاری، تناسب و استحقاق در بستر اجتماع است (سینگ و همکاران^۳، ۲۰۲۰). عدالت اجتماعی یکی از ابعاد مفهوم گسترده عدالت است که هدف آن تخصیص منصفانه منابع در یک جامعه است. به این معنا قانون باید به سطح قابل قبولی از عدالت واقعی و رسمی دست یابد و باید توزیع منصفانه منابع و برابر فرصت‌ها را تضمین نماید (مک داوول و کوک^۴، ۲۰۲۲). اینکه عدالت اجتماعی یک اصطلاح نوپدید است و برخلاف مفهوم عدالت توزیعی قدمت تاریخی ندارد، هرگز به معنای آن نیست که اصل توجه به عدالت در عرصه اجتماع امر نوپیدی است و با چرخش غرب به سوی مدرنیته و تحولات سیاسی قرن نوزدهم آغاز شده است. عدالت در جوامع و فرهنگ‌های مختلف تنها وجه فردی نداشته و به فضیلت فردی یا صفتی اخلاقی برای اشخاص بسنده نشده است؛ بلکه در حوزه عمومی و ظرف اجتماع نیز همواره مورد تأکید بوده است (واعظی، ۱۴۰۰؛ ترابزاده و همکاران، ۱۳۹۹). عدالت اجتماعی در ایران مسئله تازه‌ای نیست و ردپای نخستین مطالعه ثبت شده در این زمینه به سال ۱۳۲۵ در مقاله‌ای ذیل عنوان «عدالت اجتماعی» توسط سیدجمال‌الدین اسدآبادی قابل پیگیری است که در روزنامه ایران به تبع رسید (اسدآبادی، ۱۳۲۵). در سال ۱۳۲۶ موضوع عدالت اجتماعی در قالب طرح‌های عمرانی در دستور کار مقام‌های اجرایی کشور قرار گرفت. پس از انقلاب نیز از سال ۱۳۶۸ در قالب برنامه‌های توسعه دولت‌ها کوشش داشته‌اند تا عدالت اجتماعی را پیاده‌سازی و اجرا نمایند (کتابی و همکاران، ۱۴۰۰).

عدالت اجتماعی یکی از شعارهای محوری انقلاب اسلامی ایران است و این موضوع در کشور در دولت‌های بعد از انقلاب به عنوان یک هدف اساسی مطرح بوده است. به عبارت دیگر بنیادی‌ترین اصل در قانون اساسی جمهوری اسلامی، اصل «عدالت» بوده است. عدالت در معنای برابری، رفع تبعیض، مساوات و حقوق متناسب به عنوان یک وظیفه دولت در قانون اساسی مورد اشاره قرار گرفته است

1. Rubel et al
2. Aanestad et al
3. Singh et al
4. McDowell & Cooke
نشریات دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

(یاوری و همکاران، ۱۴۰۱). همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند (اصل ۲۰ قانون اساسی). رفع تبعیض ناروا ایجاد امکانات عادلانه برای همه، پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت رفاه و رفع فقر (بند ۹ و ۱۲ اصل ۳ قانون اساسی). دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید (اصل ۲۸ قانون اساسی). دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی را برای یکایک افراد کشور تأمین کند (اصل ۲۹ قانون اساسی) و طبق ماده ۷۸ برنامه ۶ توسعه که تحت عنوان: دولت مکلف است در راستای تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به طراحی و اجرای برنامه‌های لازم برای نیل به اهداف مندرج در جدول ذیل اقدام و گزارش پیشرفت کار را هر شش ماهه یک‌بار به مجلس ارائه کند، است، نظر به اهمیت موضوع و اختصاصی بودن عدالت اجتماعی با توجه به برنامه ۶ توسعه ماده ۷۸ کشور، در این مطالعه به آسیب‌شناسی این مقوله پرداخته شده است.

۲- عدالت اجتماعی منابع انسانی

عدالت و مدیریت منابع انسانی: مدیریت منابع انسانی استفاده بهینه از عنصر انسان در سازمان است؛ به گونه‌ای که مراحل عضوسازی، عضو یابی، گزینش، به‌کارگیری، حمایت و پشتیبانی، قدردانی و جبران خدمات و حمایت‌های پس از کناره‌گیری و برکناری و... را شامل می‌شود (رحمان و همکاران، ۲۰۲۱).

مفهوم عدالت اجتماعی در منابع انسانی به معنای قراردادادن هر چیز در جای خود است. در حقیقت به معنای زمینه رشد انسانی و سازمانی را فراهم کردن است. نقش مدیریت منابع انسانی، نخست تشخیص استعدادهای بالقوه نیروهای شاغل در سازمان و سپس فراهم آوردن امکاناتی برای شکوفایی آنها است (رادشلدرز و چیتیکا، ۲۰۲۱). در این نقش، عدالت به معنای تساوی در پرداخت دستمزد، عدالت به معنای اعطاء کلّ ذی حقّ حقّه در حقوق و دستمزد، عدالت به معنای وضع الشیء فی موضعه در استخدام و گزینش و چینش نیروها، به‌دور از تبعیض، هر نیرویی را در موقف توان و علاقه

و استعداد او به کارگرفتن، که درعین حال سازمان را متعادل به معنای موزون و زیبا قراردادن است. مدیریت منابع انسانی فراتر از جذب، استخدام و جبران خسارت کارکنان است (خایتبوا، ۲۰۲۱). بیشتر کارکردهای فعلی مدیریت منابع انسانی به سلامت و رفاه همه کارکنان و افراد جامعه و نگرانی‌های آنها نیز توجه دارد. کارمندان افراد در جامعه در مشاغل مختلف با هر اندازه‌ای و به هر عنوانی باید به مسائل اجتماعی شان توجه شود. علاوه بر رشد و موفقیت مالی، سازمان‌ها در قبال تأثیر خود بر جامعه نیز پاسخگو شده‌اند. عملکرد عدالت اجتماعی مدیریت منابع انسانی باید با ارائه نتایج مثبت مربوط به افراد شرکت، افراد جامعه و سود بلندمدت مرتبط باشد (مک داوول و کوک، ۲۰۲۲). به این ترتیب، مدیریت منابع انسانی در نظارت بر محیط‌زیست، مسئولیت‌پذیری در محل کار، حفاظت از حقوق بشر و تحقق حقوق شهروندان ایفای نقش می‌کند.

پیشینه پژوهش

در این بخش تعدادی از مهم‌ترین پژوهش‌های انجام شده که در حوزه آسیب‌شناسی و تحقق عدالت اجتماعی است، معرفی می‌شوند و در پایان نوآوری طرح پژوهش حاضر نسبت به پژوهش‌های گذشته و هدف اصلی پژوهش تشریح می‌شود. فروهی و صولتی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان، بررسی موانع تحقق عدالت اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی و راهکارهای رفع آن‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری، به این نتیجه رسیدند که برای اجرای هر چه بهتر عدالت اجتماعی در جامعه باید نظریه‌ای ناب و اصیل در خصوص عدالت اجتماعی، از دیدگاه مقام معظم رهبری که منطبق بر متون دینی است، استخراج گردد و به صورت قانونی، توسط کارگزاران نظام در جامعه به اجرا درآید. فوزی و فیروزی (۱۳۹۹) نیز در پژوهشی دیگر با عنوان چالش‌ها و راهبردهای تحقق عدالت اجتماعی بر اساس روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها، دریافته‌اند که علل این چالش‌ها در چهار سطح تحلیل لیتانی^۱، علی و تجربی، گفتمانی و اسطوره‌ای است. رضایی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان آسیب‌شناسی الگوی عدالت در دولت‌های جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر اندیشه شهید مطهری و امام خمینی، دریافته‌اند که گفتمان عدالت علی‌رغم مطرح کردن شاخص‌های عدالت موردنظر رهبران انقلاب و تلاش جهت

۱. این سطح نخستین سطح در تحلیل لایه‌های علی می‌باشد که لایه‌های ظاهری موضوع مورد نظر، مورد بررسی و

بحث قرار می‌گیرد.

اجرای آنها، ولی متأسفانه مانند گفتمان‌های سابق بر یکی از ابعاد عدالت اجتماعی، آن هم عدالت اقتصادی تمرکز کرد که از تک‌بعدی بودن گفتمان ایشان حمایت می‌کند.

هزارجریبی (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان بررسی احساس عدالت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران) دریافت که، ما عوامل تبیین‌کننده رفاه بر طبق مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که متغیرهای "اعتماد به کارایی مسئولین (با ضریب ۰/۵۷)، دین‌داری (با ضریب ۰/۲۰)، مقایسه خود با دیگران (با ضریب ۰/۱۶)، احساس امنیت (با ضریب ۰/۱۰)" دارای تأثیر افزایش‌دهنده بر میزان احساس عدالت در بین افراد هستند، و اما متغیرهای احساس بیگانگی (با ضریب -۰/۰۹)، و منطقه مسکونی (نیز با ضریب -۰/۰۹)" دارای تأثیر کاهش‌دهنده بر میزان احساس عدالت هستند. در مجموع، متغیرهای مذکور توانسته‌اند ۰/۵۳ درصد از تغییرات متغیر احساس عدالت را تبیین کنند و به عبارت دیگر این یافته نشان می‌دهد که تغییرپذیری بالای ۵۰ درصد از میزان احساس عدالت اجتماعی تابع متغیرهای فوق است. هوخهاوزر و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان چرا عدالت اجتماعی اهمیت دارد؟ در یافتند که تحقق عدالت اجتماعی ضروری بوده چراکه این امر مستلزم رسیدگی به نابرابری‌ها است. این کار را از طریق آموزش، مشارکت، حمایت و اقدام انجام داده می‌شود و به‌ویژه در دولت‌ها و کشورهایی با نرخ کم عدالت اجتماعی و نابرابری‌های اجتماعی ریشه‌دار باید به دنبال تعیین علل مؤثر آن باشند. مک رایتر و هرمن^۲ (۲۰۲۱) در مقاله عدالت اجتماعی و پیشرفت شغلی: پیشرفت، مشکلات و امکانات...، آنها پنج شرط حاشیه‌سازی را شناسایی می‌کنند که برای تداوم وضع موجود و محدود کردن پیشرفت به سمت عدالت اجتماعی در سطوح کلان عمل می‌کنند: تعصب گروهی، جابجایی اجباری مردم، فقر، بیکاری و کمبود کار مناسب. بررسی آنها از این شرایط بر لزوم عمل عدالت اجتماعی در چندین سطح اکولوژیکی برای ایجاد پیشرفت قابل توجه تأکید می‌کنند.

چن و تنگ^۳ (۲۰۲۱) در مقاله نگرش مددکاران اجتماعی در مورد عدالت اجتماعی در تایوان، اذعان می‌کنند که از آنجا که عدالت اجتماعی یک مفهوم اساسی اجتماعی است، عواملی را تحت تأثیر قرار داده است که نگرش مددکاران اجتماعی در تایوان را نسبت به عدالت اجتماعی تحت تأثیر قرار داده‌اند. مشخص شد که سال‌ها تجربه کاری، آموزش حقوق بشر و مشارکت گذشته در اعتراضات اجتماعی از عوامل تعدیل‌کننده مهم حمایت از عدالت اجتماعی است. نتیجه‌گیری شد که گنجاندن

1. Hochhauser et al
2. McWhirter-Hermann
3. Chen&tang

یک رویکرد مبتنی بر حقوق بشر در آموزش مددکاری اجتماعی این توانایی را دارد که دانش مددکاران اجتماعی را در مورد عدالت اجتماعی و اقدامات آن را افزایش دهد. راشل^۱ (۲۰۱۹)، در مقاله "استفاده از سیاست برای عدالت اجتماعی: چگونه رهبران مدرسه هنگام اجرای سیاست برای زبان‌آموزان انگلیسی، فرصت آموزشی را شکل می‌دهند" بیان می‌کند رهبران مدارس با شکل دادن به چگونگی اجرای سیاست‌ها در ساختمان‌هایشان، داور فرصت‌های آموزشی می‌شوند. یافته‌ها حاکی از آن بود که رهبران مدارس ضمن اجرای سیاست طبقه‌بندی مجدد، هر دو روش را که منعکس کننده رهبری عدالت اجتماعی است، فعال و مانع می‌کنند، اما از آگاهی از این کار بی‌بهره هستند. درک سیاست و رویکرد پیاده‌سازی، واسطه‌ای بود که رهبران مدارس می‌توانستند از اجرای سیاست برای ایجاد عدالت اجتماعی و ارتقا عدالت استفاده کنند. ما از یافته‌های تحقیق استفاده می‌کنیم تا چارچوبی برای کمک به رهبران مدارس در اعمال سیاست برای اجرای عدالت اجتماعی در مدارس خود فراهم آوریم.

تحقیقات بسیار کمی در حوزه آسیب‌شناسی تحقق عدالت اجتماعی چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی صورت گرفته که هیچ کدام به صورت دقیق در داخل طبق ماده ذکر شده در عنوان پژوهش به دنبال شناسایی راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی منابع انسانی نبوده‌اند. همچنین در بررسی مطالعات تجربی پیشین، مطالعه‌ای که به طور مشخص با رویکرد آمیخته موضوع پژوهش حاضر را مورد بررسی قرار دهد مشاهده نشد. همچنین با توجه به این که هیچ یک از مطالعات داخلی و بین‌المللی به آسیب‌شناسی تحقق عدالت اجتماعی با رویکرد اهمیت - عملکرد نپرداخته، در کنار استفاده از رویکرد کیفی در این حوزه در راستای شناسایی و دسته‌بندی علل و سپس استفاده از رویکرد کمی، جنبه‌های نوآوری پژوهش حاضر هستند. همچنین بررسی این آسیب‌شناسی با در نظر گرفتن برنامه ۶ توسعه ماده ۷۸ نیز از دیگر نوآوری‌های این پژوهش است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع آمیخته (کمی - کیفی) است. در بخش کیفی پژوهش رویکرد تفسیرگرا ذهنی و بخش کمی آن اثبات‌گرایی عینی است. استراتژی پژوهشی دارای استراتژی استقرایی در بخش کیفی و استدلال قیاسی در بخش کمی و روش پژوهش در بخش کیفی تحلیل تم و در بخش

کمی تحلیل عاملی تأییدی است. جامعه آماری بخش کیفی شامل (خبرگان اجرایی و دانشگاهی) که نمونه گیری هدفمند ۱۱ نفر هستند و در بخش کمی شامل (اعضای وزارت رفاه) به روش تصادفی طبقه ای ۲۰۰ نفر انتخاب شدند. روش گردآوری داده در بخش کیفی مطالعات کتابخانه ای، میدانی، ابزار گردآوری داده مصاحبه است در بخش کمی ابزار پرسش نامه است. تجزیه و تحلیل داده ها در بخش کیفی روش تحلیل مضمون در بخش کمی روش تحلیل عاملی تأییدی است.

در بخش کیفی از آنجا که این تحقیقات بر روی یافتن راه حل مسائل فوری با ماهیت عملی متمرکز می شوند و این تحقیقات جنبه عملی داشته چنانچه نتایج این تحقیق عینی و مشخص است و معمولاً خود محققین در کاربرد نتایج دخیل هستند. این نوع تحقیق برای بکار بردن شیوه جدید در جهت زندگی بهتر در جامعه به کار برده می شود به همین دلیل پژوهش ما کاربردی است و همچنین این تحقیق به دنبال کشف ماهیت عدالت اجتماعی بر حسب ماده ۷۸ برنامه ششم توسعه است، روش تحقیق ترکیبی در بخش کیفی مضمون در بخش کمی توصیفی-پیمایشی استفاده شده است که با ابزار پرسشنامه در بین کارشناسان وزارت رفاه است.

جامعه آماری، روش نمونه گیری و حجم نمونه

بخش کیفی

جامعه آماری مورد مطالعه این پژوهش، خبرگان و اساتید صاحب نظر حوزه عدالت اجتماعی و مدیریت دولتی هستند. روش نمونه گیری آن نمونه گیری هدفمند است که با کارشناسان وزارت رفاه و نخبگان دانشگاهی انجام شد که تعداد این افراد ۱۱ نفر بر اساس اشباع نظری است.

جدول ۱. ویژگی مشخصات خبرگان اجرایی و دانشگاهی

تعداد خبرگان	۱۱
حداقل سطح تحصیلات	کارشناسی ارشد
سطح سابقه	بالای ۱۵ سال

بخش کمی

جامعه آماری این پژوهش در بخش کمی کلیه کارکنان و پرسنل در وزارت کار و تعاون و رفاه اجتماعی است، نمونه گیری از نوع طبقه ای تصادفی است که کارشناسان در وزارت رفاه از نظر سابقه

کار به سه دسته زیر ۵ سال بین ۵-۱۰ سال و بالای ۱۰ سال طبقه‌بندی شده و از هر گروه حدود ۷۰ نفر تصادفی انتخاب می‌شوند که این تعداد با توجه به نوع روش تجزیه تحلیل حداقل باید ۲۰۰ نفر باشند.

روش گردآوری و ابزار

این پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده شده که اطلاعات را گام به گام جمع‌آوری می‌کند. در قسمت میدانی نیز از ابزار پرسش‌نامه استفاده می‌شود. همچنین در این پژوهش از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده می‌شود.

مشارکت‌کنندگان در این پژوهش از میان خبرگان رشته علوم اجتماعی و مدیریت دولتی و خبرگان حوزه عدالت اجتماعی که ارتباط نظری آن‌ها با نظریه در حال تکوین به اثبات رسیده است، استفاده می‌شود. جهت رسیدن به الگوی برآمده از روش کیفی بعد از ۱۱ مصاحبه با افراد مختلف، از نظر کفایت نمونه‌گیری به اشباع داده‌ها رسیدیم. در جدول زیر مشخصات فردی و تعداد نفرات مصاحبه‌شونده (خبرگان) به تفکیک جنسیت و سطح شغلی و سابقه شغلی آورده شده است.

جدول ۲. مشخصات جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان

ردیف	نام خانوادگی	سمت	رشته	مدت زمان مصاحبه
۱	مصاحبه‌شونده ۱	معاونت فرهنگی	مدیریت فرهنگی	۴۷ دقیقه
۲	مصاحبه‌شونده ۲	مدیریت	مدیریت دولتی	۵۹ دقیقه
۳	مصاحبه‌شونده ۳	معاونت اجرایی	مدیریت بازرگانی	۶۵ دقیقه
۴	مصاحبه‌شونده ۴	معاونت فرهنگی	مدیریت بازرگانی	۷۵ دقیقه
۵	مصاحبه‌شونده ۵	معاونت اجتماعی	علوم اجتماعی	۶۰ دقیقه
۶	مصاحبه‌شونده ۶	مدیریت	علوم اجتماعی	۹۵ دقیقه
۷	مصاحبه‌شونده ۷	هیئت علمی	مدیریت دولتی	۱۲۰ دقیقه
۸	مصاحبه‌شونده ۸	هیئت علمی	اقتصاد	۴۵ دقیقه
۹	مصاحبه‌شونده ۹	هیئت علمی	اقتصاد	۱۰۰ دقیقه
۱۰	مصاحبه‌شونده ۱۰	هیئت علمی	مدیریت بازرگانی	۵۴ دقیقه
۱۱	مصاحبه‌شونده ۱۱	هیئت علمی	مدیریت دولتی	۶۵ دقیقه

روش اجرای مصاحبه

در این مطالعه، پژوهشگر تمامی مصاحبه‌ها را هدایت نموده است. اتخاذ این رویه باعث شده است تا پژوهشگر بتواند اطلاعات حاصل از مصاحبه‌های پیشین را در مصاحبه‌های بعدی به کار بندد. هدف از انجام مصاحبه‌ها فهم و تبیین راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی مبتنی بر برنامه ششم توسعه ماده ۷۸ بوده است. مصاحبه‌ها به صورت برنامه ریزی شده و با هماهنگی قبلی با خبرگان صورت گرفت و با اجازه از تمام خبرگان مصاحبه‌ها ضبط و سپس توسط پژوهشگر به تحریر درآمد. زمان مصاحبه‌ها از زمستان ۱۴۰۰ تا بهار ۱۴۰۱ بود که در استان تهران انجام شد.

روایی و پایایی

در بخش کیفی

برای سنجش پایایی بخش کیفی پژوهش روش‌های متفاوتی معرفی شده است. در این پژوهش شاخص کاپا برای تعیین پایایی کدگذاری‌های استفاده شد. از طریق این ضریب، می‌توان میزان پایایی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها از ضریب درون موضوعی کاپا ارزیابی کرد. برای محاسبه پایایی کدگذاری‌ها در این روش، بعد از گذشت مدتی، به کدگذاری مجدد تعدادی از مصاحبه‌ها پرداخته شد. آماره کاپا به شرح زیر است:

جدول ۳. Error! No text of specified style in document. محاسبه ضریب کاپا

کدگذاری	کدگذاری اول			
	بلی	خیر	جمع	
کدگذاری	بلی	A	B	m 1
	خیر	C	D	m 2
	جمع	n 0	n 1	N

پارامترهای a و d نشان‌دهنده توافق دو کدگذاری و پارامترهای b و c نشان‌دهنده عدم توافق دو کدگذاری‌اند.

درصد توافق مشاهده شده:

$$P_0 = a + b$$

درصد توافق مورد انتظار:

ضریب کاپا بین صفر تا یک متغیر است و به صورت درصد بیان می‌شود. بر اساس منابع موجود دسته‌بندی قدرت ضریب کاپا در جدول ۴، نشان داده شده است.

جدول ۴. مراتب اعتمادپذیری مقادیر گوناگون ضریب کاپا در تعیین میزان توافق بین کدگذاری‌ها

مقدار آماره کاپا	قدرت توافق
صفر	ضعیف
۰-۰/۲	کم
۰/۲۱-۰/۴	پایین‌تر از متوسط
۰/۴۱-۰/۶۰	متوسط
۰/۶۱-۰/۸۰	خوب
۰/۸۱-۱	عالی

در بخش کمی

روایی^۱: برای اطمینان از روایی پرسش‌نامه از روش روایی محتوا^۲ استفاده می‌شود. در این پژوهش برای بررسی روایی محتوایی سنجه، بعد از تهیه پرسش‌نامه بر اساس کدهای باز، از نظرات تعدادی از اساتید، کارشناسان وزارت رفاه و متخصصان استفاده شد و پس از دریافت بازخورد، نظرات آنان در پرسش‌نامه اعمال شد.

ضریب پایایی^۳: طبق یک قاعده کلی حدنصاب لازم آلفا برای یک شاخص را ۷۰ صدم در نظر می‌گیرند و تحت این شرایط بهتر می‌توان به نتایج آن اعتماد کرد. بر این اساس در این پژوهش به منظور اطمینان از پایایی پرسش‌نامه و همسانی درونی سوال‌ها، پرسش‌نامه به صورت تصادفی بر روی نمونه مقدماتی ۲۰ نفر از کارشناسان وزارت رفاه انجام شد.

بعد از اجرا و بررسی ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS برای نمونه مقدماتی، در صورتی که مقدار آلفا در کلیه شاخص‌ها بالای ۷۰ درصد باشد لذا می‌توان گفت که پرسش‌نامه از اعتبار بالا و قابل قبولی برخوردار است و نشان دهنده‌ی قابلیت اعتماد بالای مؤلفه‌های مورد بررسی می‌باشد.

1. Validity
2. Content Validity
3. Reliability
نشریات دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

تجزیه و تحلیل داده‌ها

بخش کیفی

روش تحلیل مضمون

روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. روشی برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی است و به تحلیل متون می‌پردازد. تحلیل مضمون، اولین روش تحلیل کیفی است که پژوهشگران باید یاد بگیرند. این روش، مهارت‌های اساسی مورد نیاز برای بسیاری از تحلیل‌های کیفی را فراهم می‌کند. مراحل ۶ گانه براون کلارک و (۲۰۰۶) در این پژوهش استفاده شده است.

در این پژوهش برای افزایش اعتبار درونی از روش‌های کثرت‌گرایی، تکثرگرایی تئوری، بازخورد مشارکت‌کننده، مشاهده بلندمدت در بازدید از محل پژوهش، حداقل مداخله در توصیف و دریافت نظرات همکاران استفاده شده است.

بخش کمی

روش تحلیل عاملی تأییدی

تحلیل عاملی تأییدی اساساً یک روش آزمون فرضیه است و زمانی استفاده می‌شود که محقق ارتباطات شاخص‌ها (عوامل) با سؤالات (گویه‌ها) را فرضیه‌سازی کرده و می‌خواهد داده‌ها را برای ساختار از قبل تعیین شده بسنجد. بدین صورت که مجموعه گویه‌های هر عامل یا شاخص، منحصراً بعد مربوط به خود را اندازه‌گیری می‌کنند.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش از روش تحلیل مضمون و توالی زمانی برای تحلیل داده‌ها و از تکنیک شبکه مضامین برای نمایش یافته‌ها بهره‌برداری شده است. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. پژوهشگران علوم انسانی و اجتماعی غالباً از تحلیل مضمون جهت شناخت الگوهای کیفی و تهیه کدهای مرتبط با آن‌ها استفاده می‌کنند. شناخت

مضمون یکی از مهم‌ترین کارها در پژوهش‌های کیفی است و مواردی همچون جهت‌گیری‌ها، پرسش‌های پژوهش و دانش و تجربه پژوهشگر درباره موضوع پژوهش بر شناخت مضامین تأثیر می‌گذارند.

(۱) آماده‌سازی داده‌ها: مکتوب کردن داده‌ها، مطالعه اولیه داده‌ها و نوشتن ایده‌های اولیه؛

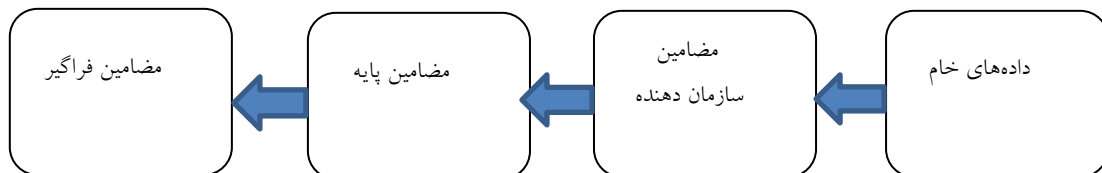
(۲) ایجاد کدهای اولیه: تفکیک دفاتر انتقال فناوری دانشگاهی: عقلانیت‌ها، اهداف، چالش‌ها و

کارکردها داده‌ها به بخش‌های کوچک‌تر و کدگذاری اولیه داده‌ها؛

(۳) جستجو و شناخت مضامین: تطبیق دادن کدها با مضامین فرعی و اصلی؛

(۴) سازمان‌دهی مضامین: تعیین مضامین فرعی و اصلی، ارتباط دادن آن‌ها و ارائه نتایج و یافته‌ها از

طریق ایجاد ارتباط میان یافته‌ها، پرسش‌های پژوهش و مبانی نظری. از طرفی، در این پژوهش از تکنیک شبکه مضامین برای بازنمایی یافته‌ها بهره‌برداری شده است. سپس با دسته‌بندی این مضامین پایه‌ای و تلخیص آن‌ها به اصول مجردتر و انتزاعی‌تر (مضامین سازمان‌دهنده) دست پیدا می‌کند. در پایان نیز این مضامین عالی در قالب استعاره‌های اساسی گنجانده شده و به صورت مضامین حاکم بر کل متن (مضامین فراگیر) در می‌آیند. خلاصه فرایند رسیدن از داده‌های خام به مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر در شکل ۱ نمایش داده شده است.

شکل ۱. فرآیند رسیدن از داده‌های خام به مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر

هم‌زمان با گردآوری داده‌ها کدگذاری آن‌ها نیز انجام گرفت. انجام مصاحبه تا آنجایی ادامه یافته است که به اشباع نظری از پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان رسیده‌ایم و جنس پاسخ‌ها تکراری نشده است. در این پژوهش حجم نمونه ۱۱ نفر از خبرگان می‌باشند.

مراحل کدگذاری بخش کیفی بر اساس تم: مدل عدالت اجتماعی

مرحله اول: آشنایی با داده‌های جمع‌آوری شده برای کشف مضامین

در این مرحله با عمق محتوایی داده‌ها آشنا می‌شویم.

مرحله دوم: ایجاد کدهای اولیه (سطح اول):

به منظور به تحلیل داده‌های کیفی از تحلیل مضمون و از میان روش‌های مختلف، تحلیل مضمون از روش شبکه مضامین استفاده شده است تحلیل مضمون به روش‌های مختلف صورت می‌گیرد که در این پژوهش از شبکه مضامین (برای نشان دادن ارتباط و وابستگی مضامین) استفاده شده است.

در این مرحله از پژوهش، مفاهیم و نکات کلیدی به دست آمده در خصوص عدالت اجتماعی در برنامه ششم توسعه، از داخل متن مصاحبه‌ها فهرست شدند.

مضامین به دست آمده در قالب چک‌لیستی برای انجام مصاحبه تنظیم و با انجام مصاحبه با خبرگان برخی از گویه‌های به دست آمده حذف و اصلاح شدند.

در طول مرحله کدگذاری نظری، داده‌ها به دقت مورد بررسی قرار گرفتند، عبارات و مفاهیم مناسب و مقوله‌های مربوط مشخص ابعاد و ویژگی آن‌ها تعیین و الگو مورد بررسی قرار گرفت. واحد اصلی تحلیل برای کدگذاری نظری و شبکه مضامین، مفاهیم مستخرج از مصاحبه بوده است که مفاهیم از طریق عنوان گذاری توسط محقق و به طور مستقیم از رونوشت مصاحبه ایجاد شده و در مجموع گویه‌ها طبق جدول ۵ از مصاحبه‌ها به دست آمدند.

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

شناسه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
R1	توسعه هدفمند همواره در دستور کار دولت بوده و به دنبال آن است که با رفع نقاط ضعف و موانع موجود، پایداری توسعه را بیش از پیش تقویت کند.	هدفمندی توسعه محوریت ارزش‌های انسان جامع‌نگری مقوله توسعه	رفع موانع و ایجاد برابری همه‌جانبه	مبارزه با ظلم و نابرابری و تبعیض‌های ناروای اجتماعی
R2	محوریت انسان و التزام به خواست‌ها و	موضع استقلال فکری		

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	شناسه
	شایسته‌سالاری در عدالت توزیعی	روابط مدل	علاقه انسانی، به‌عنوان ابزاری برای نیل به عدالت اجتماعی است	R3
		مثلت فرد، جامعه و دولت	توسعه اقتصادی در چنین مدلی، در ارتباط با توسعه فرهنگی - سیاسی و اجتماعی خواهد بود.	
	رعایت حقوق بشر	فراملیتی	در تبیین عدالت، نظر دیگران رو بر عقلانیت خودمون ترجیح ندیم و همزمان با شنیدن نظر دیگران و تحلیل درستی و غلطش، نظر خودمون رو داشته باشیم.	R4
		فناوری	این سه رأس سیاست‌گذاری عمومی را تشریح می‌کند و توضیح می‌دهد در فرایند یک سیاست‌گذاری بهینه چگونه می‌توان به متقاعد ساختن فرد، جامعه و دولت در دستیابی به حقوق بشر دست‌یافت.	R5
	جامع‌نگری مقوله توسعه برای برابری	ایجاد شرایط برای همه به طور یکسان	ترویج یکسان‌نگری و برابری برای همه مردم در سراسر ایران که باید این فرصت را داشته باشند تا پتانسیل کامل خود را بالفعل کنند.	R6
		رفع موانع برای همه به طور یکسان	اصل برابری که از رکن‌های اساسی دادرسی عادلانه به شمار می‌رود امروزه جایگاه ویژه یا را در حقوق کشورهای مختلف به خود اختصاص داده است در واقع پذیرش این اصل در کشورهای مختلف متأثر از الگوی جهانی دادرسی عادلانه است	R7
	پذیرش اصل برابری	پذیرش اصل دوستی	یکی از موضوعات بسیار مهمی که از زمان‌های قدیم همواره مورد توجه و بحث	R8
		پذیرش اصل احترام		

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

شناسه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
	در جوامع گوناگون با فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف بوده، پیامدهای زندگی اجتماعی انسان‌ها است. در خصوص حقوق بشر باید گفت که همگان در همه زمان‌ها و مکان‌ها از آن برخوردارند.			
R9	جامعه برای رسیدن به رشد و تعالی همه‌جانبه و متوازن به بسترسازی برای تعلیم و تربیت مناسب نیروی انسانی از بدو تولد نیازمند است.			
R10	نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه، تأمین مسکن و شغل شهروندان از حقوق مسلم مردم بر دولت است.			
R11	از آسیب‌هایی که می‌توان برای عدم تحقق عدالت در نظر داشت عدم کارایی عوامل تولید است.			
R12	یکی از آسیب‌های مورد اصابت به فقرا عدم دسترسی مناسب آن‌ها به امکانات است.			
R13	متأسفانه، در برخی از طبقات جامعه با هم در مقام مقایسه برابری و مساوات همگانی برقرار نیست.			
R14	در جامعه کنونی عدم دسترسی مناسب مردم به منابع و فرصت‌ها دیده می‌شود که خود ناشی از عدم ایجاد تعادل و توازن اقتصادی است.	عدم بهره‌وری مناسب از عوامل تولید		
R15	توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد	عدم دسترسی مناسب مردم به	نابرابری در استفاده از خدمات	

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

شناسه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
R16	در حال حاضر متأسفانه معضل حاشیه‌نشینی و حاشیه‌گزینی و حاشیه روی به هنجار اجتماعی تبدیل شده است.	امکانات برابری و مساوات همگان نیست	نظام تعاون و رفاه اجتماعی برابر	تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه اجتماعی
R17	در بین افراد جامعه به دلیل ایجاد و استمرار نابرابری‌ها در زمینه اقتصادی، فرهنگی، سیاسی نیاز به تحقق عدالت احساس می‌شود.	عدم دسترسی مناسب مردم به منابع و فرصت‌ها	بهبودسازی نظام مالیاتی	
R18	در حال حاضر یکی از بدعت‌های موجود در جامعه رواج تکاثر و افزون‌طلبی است که ضدارزش محسوب می‌گردد.	توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد تبدیل		
R19	با بررسی جامعه و نامتعادل بودن روش‌های توزیع ثروت و خدمات در جامعه مشکلات تحقق عدالت اجتماعی احساس و واکنش مسئولین در این زمینه حایز اهمیت است.	حاشیه‌نشینی و حاشیه‌گزینی و حاشیه روی به هنجار اجتماعی	پر کردن شکاف طبقاتی	
R20	فقدان تفکر استراتژیک در مدیران ارشد وزارتخانه‌ها و سازمان‌های حکومتی اثرگذار، ما را از بهره‌برداری از فرصت‌های جدید محروم می‌سازد.	نابرابری‌ها در زمینه اقتصادی، فرهنگی، سیاسی	پذیرش اصل برابری	
R21	از موانع اقتصادی تحقق عدالت اجتماعی و امنیت «استثمار» است	اعمال خشونت رواج تکاثر و افزون‌طلبی		
R22	بهره‌کشی گروهی از گروه دیگر در سودجویی و فرصت‌طلبی از منافع بسیار در سال‌های اخیر قابل ملاحظه است.	نامتعادل بودن روش‌های توزیع ثروت و	تلاش مستمر و همه‌جانبه برای دسترسی همگانی	
R23	حاشیه‌ای شدن (طرد گروهی معین مانند معلولین، زنان و...) از منظر موانع ضدارزش اجتماعی در سال‌های اخیر	خدمات در جامعه		

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	شناسه
	به تعلیم و تربیت	امتیاز طلبی	بسیار به چشم می‌خورد.	
		ضعف نفس	فقدان قدرت در گروهی از مردم، تبعیض و سلطه فرهنگی گروهی بر گروه دیگر از موانع ایجاد عدالت اجتماعی است که در برنامه ششم توسعه به آن اشاره شده است.	R24
		فقدان تفکر حکومتی	نابرابری جوامع شهری و روستایی در برخورداری از رفاه و معیشت نسب به افراد ساکن در کلان‌شهرها از موانع توسعه یافتگی است.	R25
		از موانع اقتصادی تحقق عدالت اجتماعی و امنیت «استثمار» است	ایجاد شاخص‌های توزیع درآمد و ثروت، شاخص‌های فقر، شاخص‌های بخشی و شاخص‌های ترکیبی عدالت اجتماعی و اقتصادی از ابزارهای مؤثر برای اندازه‌گیری نابرابری درآمد بشمار می‌آید.	R26
		بهره‌کشی گروهی از گروه دیگر	عدالت اقتصادی عدالت در کار و تلاش و عدالت در برخورداری منافع ملی (همه باید عادلانه و به جا از منافع ملی، موقعیت‌های اجتماعی، کارکردن در فضای جامعه و خدمت‌کردن به مردم برخوردار شوند) از پیامدهای مدل تحقق عدالت اجتماعی است.	R27
		حاشیه‌ای شدن (طرد گروهی معین مانند معلولین، زنان و...)	از عواقب و آسیب‌های مدل عدالت اجتماعی می‌توان به معضل درهم‌تنیدگی «حقوق و اخلاق» و «عقل و عدل» اشاره کرد.	R28
			از عوامل مؤثر بر ایجاد توسعه یافتگی عدالت‌محور به مراعات شایستگی‌ها و	R29

پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

شناسه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
	انجام صحیح و بایسته امور می‌توان اشاره کرد.			
R30	مدل توسعه باید به گونه‌ای باشد که منحصر به یک کشور نباشد و بتواند تمامی ویژگی‌ها، اهداف و اصول خود را در سطح بین‌المللی حفظ کند.	شاخص‌های توزیع درآمد و ثروت	تحقق جوانب عدالت	ایجاد و اقامه عدل در نظام اجتماعی
R31	در حکومت‌های عدالت‌محور، قدرت ناشی از خواست مردم است	شاخص‌های فقر		
R32	از برابری می‌توانیم به عنوان اصلی‌ترین شاخص‌های عدالت اجتماعی نام ببریم	شاخص‌های بخشی		
R33	از حقوق مردم در خلال برنامه‌های توسعه می‌توان به حق حیات، حق انتخاب شیوه زندگی و توزیع عادلانه ثروت و درآمدها اشاره کرد.	شاخص‌های ترکیبی همسایه		
R34	از منظر عدالت فضایی که در سال‌های اخیر بدان بسیار توجه شده است می‌توان به محور هر گونه ظلم و استثمار و منع تبعیض در عمران مناطق مختلف اشاره کرد.	شاخص‌های ترکیبی عدالت اقتصادی		
R35	شکاف طبقاتی یکی از آسیب‌های مهم جوامع بشری به حساب می‌آید. اختلاف و شکاف‌های طبقاتی مسئله‌ای است که از دیرباز رواج داشته است، با این حال پس از دوران مدرنیته بحث‌هایی در این زمینه وارد حوزه مطالعات اجتماعی و اقتصادی شد.	شاخص‌های ترکیبی عدالت اجتماعی		
R36	از پیامدهای عمل بر اساس قانون و	عدالت اقتصادی	از بین بردن زمینه‌سازهای عدم تحقق عدالت	

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

شناسه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
	موازن قانونی، برخورداری تمام اقشار از حقوق برابر است. برخورداری تمامی اقشار از رفاه و زندگی صحیح همراه با حق بیان و انتقاد از ضروریات تحقق عدالت اجتماعی است.			
R37	از پیامدهای تحقق عدالت بر اساس برنامه ششم توسعه می‌توان به لغو امتیازات ویژه زمامداران مردمی، خدمتگذار بودن مسئولان انتقاد و آزادانه از حکومت و حاکمان اشاره کرد.	از برابری می‌توانیم به‌عنوان اصلی‌ترین شاخص‌های عدالت اجتماعی نام ببریم	شاخص‌سازی در جهت تطابق وضع موجود با استاندارد	
R38	در اغلب برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب محوریت عامل حفظ حقوق، کرامت انسانی و حیثیت اجتماعی بسیار مورد توجه است و نقطه قوت برنامه‌های توسعه عدالت‌محور است.	حق حیات با تحول ایجابی حق انتخاب شیوه زندگی منع تبعیض در عمران مناطق مختلف محو هر گونه ظلم و استثمار	شاخص‌سازی در جهت تطابق وضع موجود با استاندارد	
R39	تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه اجتماعی به همراه ارائه شاخص‌های توزیع درآمد و ثروت در جهت ایجاد الگوی همه‌جانبه توسعه عدالت‌محور ضروری است.	حق حیات با تحول ایجابی حق انتخاب شیوه زندگی منع تبعیض در عمران مناطق مختلف محو هر گونه ظلم و استثمار	نظام پرداخت مالیاتی فراگیر و عادلانه	عملیاتی ساختن و ایجاد تحول نظام مالیاتی کشور
R40	از جمله پیامدهای مثبت در ایجاد الگوی عدالت اجتماعی توجه و محور بودن عامل تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه اجتماعی است.	حق حیات با تحول ایجابی حق انتخاب شیوه زندگی منع تبعیض در عمران مناطق مختلف محو هر گونه ظلم و استثمار	نظام پرداخت طبقه‌بندی شده برای عدالت‌محوری	
R41	باتوجه به تعالیم اسلامی و فرهنگ اسلامی حاکم بر جامعه گسترش فرهنگ وقف و بهره‌برداری بهینه از آن در راستای تحقق عدالت اجتماعی ضروری است	حق حیات با تحول ایجابی حق انتخاب شیوه زندگی منع تبعیض در عمران مناطق مختلف محو هر گونه ظلم و استثمار	نظام پرداخت طبقه‌بندی شده برای عدالت‌محوری	

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

شناسه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
R42	وقتی از افراد پردرآمد مالیات بیشتر و از افراد کم‌درآمد مالیات کمتری دریافت شود، نظام مالیاتی و اقتصادی کشور متحول و عملیاتی می‌گردد.	مردمی و خدمتگزار بودن مسئولان	پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری مسئولان	رعایت اصل شایسته‌سالاری در تمام سطوح مدیریتی
R43	جلوگیری از اسراف و پستوانه تولید در جامعه و تولید ضروریات زندگی به اندازه کافی از ضروریات عدالت اجتماعی است.	لغو امتیازات ویژه زمامداران انتقاد آزادانه از حکومت و حاکمان	نظام تعیین و ارزیابی عملکرد عادلانه	
R44	ایجاد کار مناسب برای همه افراد در سن کار و برابری افراد در داشتن شرایط مساعد کاری از ضروریات عدالت اجتماعی و حقوق برابر است.	شاخص‌های بخشی	عدالت در تعیین مناصب و جایگاه‌ها در سطوح متفاوت	
R45	رعایت برابری اقتصادی در توزیع ثروت‌های عمومی و تسهیلات رفاهی، عمرانی و بهداشتی از راهکارهای حمایتی دولت است.	شاخص‌های فقر		
R46	رعایت حقوق افراد در دادن دستمزد واقعی به آن‌ها از مصادیق عدالت اقتصادی است که در دستور کار دولت و وزارتین و سازمان‌ها به پشتیبانی وزارت کار و رفاه و امور اجتماعی قرار دارد.	فراملی بودن عدالت رعایت استحقاق		
R47	بهره‌مندی عموم مردم از امکانات ضروری یک زندگی سالم و مناسب و پاسخ‌گویی دولت و پرسش‌گری ملت نسبت به خواسته‌های مشروع آنان از اقدامات مورد انتظار در برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب است.			

جدول ۵. نمونه‌ای از گزاره مرتبط با تحقق عدالت اجتماعی

شناسه	نمونه نقل قول‌های انتخاب شده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
R48	چنین مدلی موضوعی جهت‌دار بوده، مبانی آن ارزشی است و نمی‌توان مستقل از هدف توسعه به تعیین چهارچوب ساختاری توسعه پرداخت و در چنین مدلی سازوکارها و سیاست‌گذاری‌ها، جنبه هدایتی و تربیتی نیز خواهد داشت. در این مدل تنظیمات و روابط بر اساس هویت‌های مختلف انسانی صورت خواهد پذیرفت.			

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده شد کلیه مفاهیم مصاحبه‌شوندگان مربوطه آورده شده است. بر اساس کدهای نظری و مضامینی که در این گام حاصل گردید مفاهیم اولیه شکل گرفتند لزوماً تمام کدهای استخراج شده کدهای صحیحی نخواهند بود.

مرحله سوم: جستجوی تم‌ها: در این مرحله به غربالگری تم‌های تولید شده می‌پردازیم:

جدول ۶. جستجوی تم‌های اولیه راهکارهای ارتقای عدالت اجتماعی

سؤالات (شاخص‌ها)	تم‌ها (شاخص‌ها)	تعداد	وزن تم	وضعیت تم
راهکارهایی می‌توان برای ارتقا عدالت اجتماعی باتوجه به برنامه توسعه ششم ماده ۷۸ در سازمان‌های دولتی چیست؟	رعایت اصل شایسته‌سالاری در تمام سطوح مدیریتی	۱۳	۲	تأیید
	تبیین احکام و برنامه‌های شریعت اسلامی			حذف
	تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه اجتماعی			حذف
	ایجاد تحول در نظام وقف			حذف
	ترویج معنویت و ازبین بردن زمینه‌های گناه در جامعه			حذف
	تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه			حذف
				تأیید

جدول ۶. جستجوی تم‌های اولیه راهکارهای ارتقای عدالت اجتماعی

سؤالات (شاخص‌ها)	تم‌ها (شاخص‌ها)	تعداد	وزن تم	وضعیت تم
	اجتماعی			
	گسترش فرهنگ وقف و بهره‌برداری بهینه از آن در راستای تحقق عدالت اجتماعی			
	مبارزه با ظلم و نابرابری و تبعیض‌های ناروای اجتماعی			
	ایجاد و اقامه عدل در نظام اجتماعی			
	ایجاد تحول در نظام وقف			
	گسترش فرهنگ وقف و بهره‌برداری بهینه از آن			
	عملیاتی ساختن نظام مالیاتی اسلام			
	ایجاد تحول نظام مالیاتی اسلام			

مرحله چهارم و پنجم: بازبینی تم‌های باقی‌مانده

پس از تهیه و تنظیم جداول به‌عنوان بخشی از تحلیل کیفی داده‌های حاصل از انجام مصاحبه، برای تکمیل تحلیل بر اساس تحلیل مضمون، مفاهیم حاصله در سطح بالاتر و تجریدی‌تر جهت دستیابی به مقولات، گروه‌بندی شدند. مقوله‌بندی فرایندی است که مفاهیم باید گروه‌بندی شوند. زیرا در غیر این صورت موجب سردرگمی خواهند شد؛ بنابراین بار دیگر با استفاده از مقایسه مداوم مفاهیم با همدیگر، هر مفهوم با مفاهیم قبل یا بعد خود یا با همه مفاهیم موجود مقایسه شدند تا مقولات کلی استخراج شوند؛ لذا پس از مقایسه مفاهیم استخراج شده، مفاهیم مرتبط در یک مقوله کلی دسته‌بندی شد و بر اساس عناوین موجود در نظریه‌هایی مرتبط یا مفاهیم به‌دست‌آمده از پژوهش، عناوین کلی برای مقولات در نظر گرفته شد.

بدین ترتیب پس از مقایسه مداوم پاسخ‌های حاصل از مصاحبه، پاسخ‌های مشابه تنظیم و مفاهیم مشابه از آن‌ها استخراج شد. ضمناً گویه‌های نزدیک به هم ادغام شده و مضامین در ۳ مقوله دسته بندی شد.

راهکارهایی می‌توان برای عدالت اجتماعی باتوجه به برنامه توسعه ششم ماده ۷۸ در سازمان‌های

دولتی

جدول ۷. دسته بندی تم‌ها و شکل‌گیری ابعاد

تم‌ها	ابعاد
رعایت اصل شایسته‌سالاری در تمام سطوح مدیریتی	راهکارهایی می‌توان برای عدالت اجتماعی باتوجه به برنامه توسعه ششم ماده ۷۸ در سازمان‌های دولتی کدام است؟
تبیین احکام و برنامه‌های شریعت اسلامی	
تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه اجتماعی	
گسترش فرهنگ وقف و بهره‌برداری بهینه از آن در راستای تحقق عدالت اجتماعی	
مبارزه با ظلم و نابرابری و تبعیض‌های ناروای اجتماعی	
ایجاد و اقامه عدل در نظام اجتماعی	
ایجاد تحول در نظام وقف و گسترش فرهنگ وقف و بهره‌برداری بهینه از آن	
عملیاتی ساختن و ایجاد تحول نظام مالیاتی کشور	

مرحله ششم: تهیه گزارش بر مبنای ارائه مدل:

این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش است که پژوهشگر با مجموعه‌ای از تم‌های اصلی کاملاً انتزاعی و منطبق با ساختارهای زمینه‌ای پژوهش مواجه است، باتوجه به ادبیات موضوع و پرسش‌های پژوهش، یک گزارش علمی تحلیلی تولید می‌کند.

در مرحله شبکه مضامین پژوهش حاضر، ارتباط مقوله اصلی با سایر مقولات مشخص شد. در این مرحله، طبقات اصلی و فرعی با یکدیگر مرتبط شدند تا مفاهیم نظری به‌منظور شناخت عوامل مؤثر بر عدالت اجتماعی در برنامه توسعه ماده ۷۸ و سازوکارهای آن جمع‌آوری گردد. این

اقدامات باعث شد تا پژوهشگر بتواند مفاهیم به دست آمده در مراحل قبلی را یکپارچه کند و از آن‌ها به منظور ارائه شبکه مضامین استفاده کند.

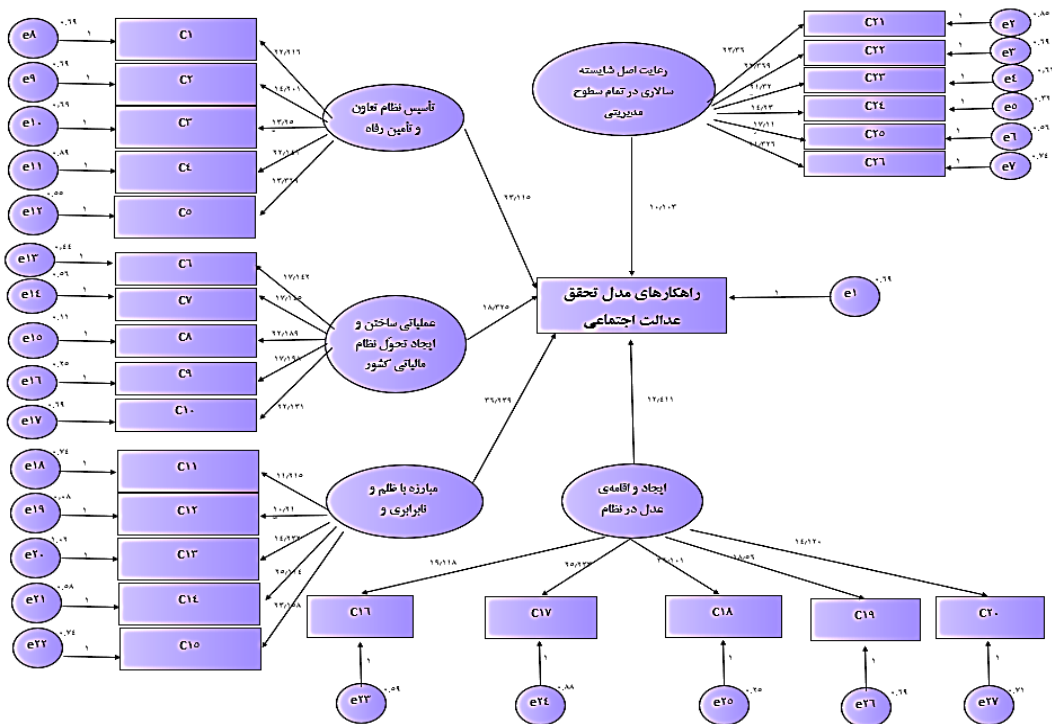

شکل ۲. شبکه مضامین راهکارهای مدل تحقق عدالت اجتماعی

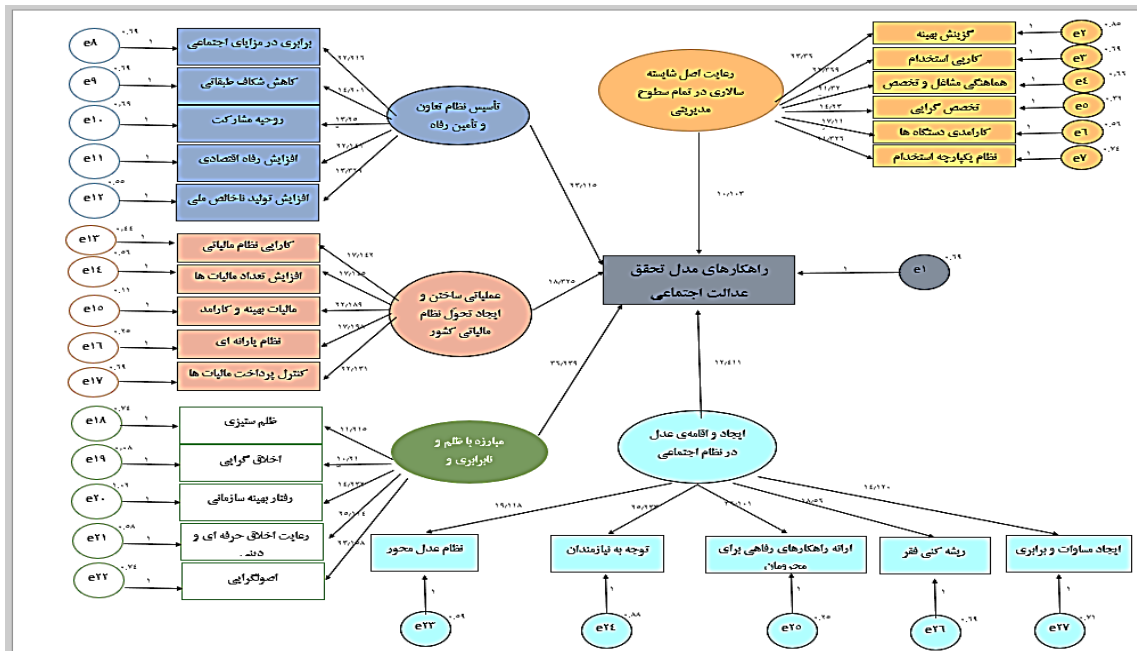
یافته‌های بخش کمی

طبق آمار توصیفی تعداد شرکت‌کنندگان در بخش کمی ۲۱۷ نفر بودند. همچنین ۷۶ درصد از پاسخ‌دهندگان را مردان و ۲۴ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. از طرفی ۳۰/۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای سن ۳۰ تا ۴۰ سال، ۴۹.۵ درصد دارای سن ۴۱ تا ۵۰ سال و ۲۰ درصد دارای سن بالای ۵۱ سال هستند. بیشترین حجم نمونه را افراد ۴۱-۵۰ سال و کمترین حجم نمونه را افراد ۵۱ سال به بالا تشکیل می‌دهند. همچنین ۲۲ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات کارشناسی، ۳۴

درصد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و ۴۴ درصد دارای تحصیلات دکتری هستند. بیشترین حجم نمونه دارای تحصیلات دکتری و کمترین حجم نمونه دارای تحصیلات کارشناسی هستند. از منظر سابقه خدمت نیز ۱۱ درصد از پاسخ دهندگان دارای سابقه خدمت ۶ تا ۱۰ سال، ۲۴ درصد دارای سابقه خدمت ۱۱ تا ۱۵ سال و ۲۳ درصد دارای سابقه خدمت ۱۶ تا ۲۰ سال، ۲۴ درصد دارای سابقه خدمت ۲۱ تا ۲۵ سال و ۱۷ درصد دارای سابقه خدمت ۲۶ تا ۳۰ سال می باشند. کمترین حجم نمونه دارای سابقه خدمت ۶ تا ۱۰ سال می باشند. در این بخش با استفاده از اطلاعات گردآوری شده از طریق پرسشنامه‌ای که بر اساس شاخص‌های شناسایی شده طراحی شد و در بین نمونه آماری از جامعه مورد مطالعه توزیع گردید، شاخص‌های مربوط به مؤلفه‌ها از لحاظ کمی مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند که نتایج در ادامه آمده است در بخش آمار استنباطی به بررسی نرمال بودن داده‌های پژوهش و سپس توضیح روش تجزیه و تحلیل در این پژوهش پرداخته و فرضیه‌های پژوهش مورد بررسی و آزمون قرار می گیرد. طبق تجزیه و تحلیل داده‌ها، نتایج زیر بدست آمد.

شکل ۳. ضرایب معناداری مدل راهکارها

شکل ۴. ضرایب معناداری مدل راهکارها

باتوجه به نمودار فوق و میزان ضرایب معناداری، از آنجاکه برای رد یا تأیید روابط مقدار CR (نسبت بحرانی) باید بیشتر از $1/96$ یا کمتر از $-1/96$ باشد، مقدار پارامتر بین دو دامنه در الگو مهم شمرده نمی‌شود، همچنین مقادیر بین این دو مقدار حاکی از عدم وجود تفاوت معنادار مقدار محاسبه شده برای وزن‌ها رگرسیونی با مقدار صفر در سطح ۹۵ درصد دارد. نتایج آزمون مدل در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۸. نتایج اجرای مدل ساختاری راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی

روابط	برآورد استاندارد	خطای معیار	نسبت بحرانی	سطح معنی داری
رعایت اصل شایسته‌سالاری در تمام سطوح مدیریتی ← راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی	۰/۶۵۰	۰/۰۶۹	۳/۰۲۳	۰/۰۰۰*
تأسیس نظام تعاون و تأمین رفاه اجتماعی ← راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی	۰/۳۲۶	۰/۰۳۶	۲/۰۱۲	۰/۰۰۰*
مبارزه با ظلم و نابرابری و تبعیض‌های ناروای اجتماعی ← راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی	۰/۷۸	۰/۰۵۸	۲/۹۶۳	۰/۰۰۰*
ایجاد و اقامه عدل در نظام اجتماعی ← راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی	۰/۵۶	۰/۰۶۹	۳/۱۱۲	۰/۰۰۰*
عملیاتی ساختن و ایجاد تحول نظام مالیاتی کشور ← راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی	۰/۳۶	۰/۰۱۴	۳/۱۰۲	۰/۰۰۰*

$$P \leq 0/05^*$$

براین اساس مدل تحقیق با استفاده از نرم‌افزار Amos مورد سنجش نهایی قرار گرفت و همان‌طور که مشاهده می‌شود تمامی روابط و باتوجه به مقدار ضرایب مسیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید می‌شوند. الگوی مربوط به روابط راهکارها در نمودار و جدول فوق ارائه شده است. بر اساس نتایج بدست آمده مولفه‌های احصا شده در مدل راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی تأثیرگذار بوده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

عدالت یکی از دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی است که در رأس برنامه‌های مهم قرار می‌گیرد. اما این مسئله در طی چهار دهه گذشته با چالش‌های نظری و عملی فراوانی روبرو شده است. از این رو باید برنامه‌های توسعه در دولت‌های بعد از انقلاب مورد بررسی قرار گرفته تا با شناختن آسیب‌ها، آفت‌ها و موانع تحقق عدالت اجتماعی، مسیر پیاده‌سازی آن در جمهوری اسلامی هموار گردد. شعار عدالت اجتماعی و اجرای آن از سیاست‌های اصلی دولت‌های بعد از انقلاب بوده و مسئله عدالت در کارنامه جمهوری اسلامی تا به امروز وضعیت مطلوبی نداشته است. همچنین عدالت اجتماعی از طریق

تأمین فرصت‌های برابر برای افراد جامعه، توجه به تفاوت استعداد و توانایی‌های محوری و درعین حال توجه به عدالت توزیعی، دارای اهمیت است. در واقع عدالت اجتماعی معطوف به سیاست‌های رویه‌ای و توزیعی یا اجرایی است که در نهایت جامعه را به سمت نوعی تعادل بین طبقات برخوردار و محروم سوق می‌دهد.

عدالت اجتماعی هدف بزرگ پیغمبران و هدف قیام ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) است. عدالت اجتماعی یکی از این آرمان‌های انقلاب است که هنوز به طور کامل در کشور تحقق پیدا نکرده است و باید گفت نسل گام دوم انقلاب، برای تحقق کامل آن راه طولانی را بایستی طی کند. هرچند برای رسیدن کامل به عدالت اجتماعی ناچار از بحث نظری پیچیده در حوزه عدالت هستیم؛ ولی گرفتار شدن به این ورطه و مشغول شدن به تئوری‌پردازی‌های روشنفکرانه محض در میدان عمل کارایی چندانی ندارد، لذا به نظر می‌رسد در کنار این مباحث نظری، قدم عملیاتی تحقق کامل عدالت اجتماعی این است که علل و موانع یا همان آسیب‌های تحقق کامل آن در کشور شناسایی شوند.

در این مدل پژوهش در بخش کیفی که برگرفته از ادبیات نظری در حوزه موردنظر و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته است و عوامل احصا شده به پنج مقوله تقسیم شدند. این عوامل به شرح ذیل است:

نظام تعاون و رفاه اجتماعی برابر: شرایطی هستند که موقعیت‌ها و مسائل مرتبط با یک پدیده را خلق کرده و تشریح می‌کنند که افراد و گروه‌ها، چرا و چگونه به روش‌های خاصی پاسخ می‌دهند. شرایط علی در واقع علت پدیده‌ها هستند. در این پژوهش شامل ۱- نابرابری در استفاده از خدمات ۲- شکاف طبقاتی می‌باشد. رفع موانع و ایجاد برابری همه جانبه: عواملی هستند که خروجی مقوله محوری مدل بوده و به پیامدهای مدل ختم می‌شوند. در این پژوهش شامل ۱- پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری ۲- شایسته‌سالاری در عدالت توزیعی می‌باشد. شایسته‌سالاری در عدالت توزیعی: همان پیامدهای مدل و برون‌دادها یا نتایج کنش‌ها و واکنش‌ها هستند. در این پژوهش شامل ۱- تحقق مدل عدالت اجتماعی می‌باشد. کاهش شکاف طبقاتی: شامل شرایط عام‌تری همچون زمان، فضا و فرهنگ می‌شود که به عنوان تسهیل‌گر یا محدودکننده راهبردها عمل می‌کنند. در این پژوهش شامل ۱- شاخص‌سازی در جهت تطابق وضع موجود با استاندارد می‌باشد. پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری مسئولان: عواملی هستند که مجموعه خاصی از ویژگی‌های مربوط به پدیده است که به شکل عمومی نشریات دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

به مکان رویدادها و وقایع مربوطه اشاره دارد. در این پژوهش شامل ۱- نظام تعاون و رفاه اجتماعی برابر ۲- بهینه‌سازی نظام مالیاتی می‌باشد.

در این بخش با استفاده از اطلاعات گردآوری شده از طریق پرسش‌نامه‌ای که بر اساس شاخص‌های شناسایی شده طراحی شده بود و در بین نمونه آماری از جامعه مورد مطالعه توزیع گردید، شاخص‌های مربوط به مؤلفه‌ها از لحاظ کمی مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند که نتایج در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی گردآوری شده است.

راهکارهایی می‌توان برای عدالت اجتماعی باتوجه به برنامه توسعه ششم ماده ۷۸ در سازمان‌های دولتی

- تطابق قوانین و مقررات عدالتی با اصول اسلامی در جهت کاهش نابرابری
- نظام تعاون و رفاه اجتماعی برابر
- بهینه‌سازی نظامی مالیاتی

نتایج این بخش با پژوهش‌های بدلی و همکاران (۱۴۰۰)، نوری و قلعه اصل (۱۳۹۹) و هفرنان (۲۰۲۲) هم راستا می‌باشد.

در مرحله شبکه مضامین پژوهش حاضر، ارتباط مقوله اصلی با سایر مقولات مشخص شد. در این مرحله، طبقات اصلی و فرعی با یکدیگر مرتبط شدند تا مفاهیم نظری به منظور شناخت عوامل مؤثر بر عدالت اجتماعی در برنامه ششم توسعه ماده ۷۸ و سازوکارهای آن جمع‌آوری گردد. این اقدامات باعث شد تا پژوهشگر بتواند مفاهیم به دست آمده در مراحل قبلی را یکپارچه کند و از آنها به منظور ارائه شبکه مضامین استفاده کند.

پیشنادهای پژوهشی

پیشنادهای کاربردی پژوهش

بر اساس بالاترین ضرایب متغیرهای مورد بررسی در مدل تحقق عدالت اجتماعی در ابعاد پنج‌گانه مورد بررسی، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

جامع‌نگری و هدفمندی توسعه

پیشنهاد می‌گردد وجود چنین جهت‌گیری لازمه تحقق عدالت و استمرار آن است و نمی‌توان مستقل از هدف توسعه به تعیین چهارچوب ساختاری توسعه پرداخت و در این خصوص سازوکارها و سیاست‌گذاری‌ها، جنبه هدایتی و تربیتی نیز خواهد داشت.

شاخص‌های ترکیبی عدالت

بدون ارزیابی و سنجش، ارتباطی با محیط پیرامونی خود و تغییرات و تحولات و پویایی‌های آن برقرار نمی‌کند. پیشنهاد می‌گردد برای ترسیم وضعیت موجود جهت شناخت نقاط قوت و ضعف، شناسایی روندهای تحول و پویایی‌ها، تطبیق دستاوردها با اهداف و مقایسه با اوضاع رقیب و در نهایت برنامه‌ریزی جهت حرکت از وضعیت موجود به سمت وضعیت مطلوب منوط به مقوله سنجش، اندازه‌گیری و ارزیابی لازم است. در حقیقت طراحی، مدیریت، و هدایت برنامه‌ها را بدون شاخص‌سازی نمی‌توان پیش برد.

نامتعادل بودن روش‌های توزیع ثروت و خدمات در جامعه

پیشنهاد می‌گردد که با شاخص‌های کنترل فقر به بررسی توازن ثروت و ایجاد روش‌های کنترل تولید، انسجام در مالکیت‌ها و کنترل درآمدهای ناموزون و ناهماهنگ کارکنان بخش‌های مختلف مملکتی پرداخته شود.

عامل پرکردن شکاف طبقاتی

کاهش تورم می‌تواند زمینه‌ساز رشد اقتصادی و افزایش تولید شود و از این طریق کاهش شکاف طبقاتی را در پی داشته باشد. دولت می‌تواند یارانه‌های پرداختی را به سمت دهک‌های کم‌درآمد جامعه هدایت کند و انتظار بر آن است که دولت به وسیله بسته اقتصادی خود، تمهیدات خاصی را جهت کاهش شدت آثار نامطلوب تورمی پرداخت نقدی یارانه‌ها در پیش بگیرد.

عامل مردمی و خدمتگزار بودن مسئولان

پیشنهاد می‌گردد مسئولان در فرصتی که برای خدمت به مردم در اختیارشان قرار گرفته، نهایت تلاش خود را در جهت ایجاد توازن و برابری در جهت تحقق عدالت اجتماعی انجام دهند.

پیشنهاد‌های پژوهش‌های آتی

بر اساس متغیرهایی با کمترین ضرایب در مدل مورد بررسی، پیشنهاد‌های پژوهشی ذیل ارائه می‌گردد.

- طراحی مدل عدالت اجتماعی با موضع استقلال فکری
- بررسی حق بیان و انتقاد در شکل‌گیری و تحقق عدالت اجتماعی
- احصا و اثربخشی شاخص‌های توزیع درآمد و ثروت
- طراحی مدل عدالت اجتماعی بر مبنای بهره‌وری مناسب از عوامل تولید
- بررسی اثربخشی عامل انتقاد آزادانه از حکومت و تأثیر آن بر تحقق عدالت اجتماعی

محدودیت‌های پژوهش

هر طرح تحقیقاتی از نظر جامعه مورد مطالعه و هدفی که دنبال می‌کند، دارای محدوده مشخصی است که از سوی پژوهشگر و به منظور انجام پذیر شدن طرح تدوین می‌شود. محدوده هر پژوهش توسط خود پژوهشگر تعیین شده و بر روند پژوهش اعمال می‌شود. به منظور عملی شدن طرح‌های تحقیقاتی پژوهشگران ناچار به تعیین محدوده کار خود هستند تا بتوانند از این طریق منطقی به کار خود بخشیده و از نتایجی که به دست می‌آورند دفاع کنند. در مقابل، محدودیت‌هایی وجود دارند که خارج از کنترل پژوهشگر است و منشأ دیگری از جمله عوامل محیطی دارند. معمولاً "این محدودیت‌ها به نحو اجتناب‌ناپذیری بر روند پژوهش تأثیر می‌گذارد. معرفی و تشریح عواملی که محدوده و محدودیت‌های یک پژوهش را نشان می‌دهد، از امتیازهای یک پژوهش به شمار می‌آید. علاوه بر این، محدودیت‌های دیگری نیز در حوزه موضوع مورد بررسی وجود داشته است که بر اساس کمترین میزان ضرایب متغیرهای مورد بررسی، به محدودیت‌های زیر اشاره می‌گردد:

۱. عدم آگاهی مدیران میانی و ارشد در خصوص عدالت اجتماعی در سازمان‌های دولتی
۲. عدم توجه به کرامت انسانی و ایجاد زمینه‌های لازم برای برخورداری از حداقل‌های معیشتی
۳. عدم همکاری مدیران و خبرگان دانشگاهی برای جمع‌آوری اطلاعات
۴. این پژوهش در وزارت رفاه انجام شده و در تعمیم نتایج این پژوهش به سازمان‌ها و وزارتخانه‌های دیگر باید تدقیق شود

۵. عدم وجود طرح‌های تحقیقاتی پیرامون عدالت اجتماعی و آسیب‌شناسی مدل

فهرست منابع

- اسدآبادی، سید جمال‌الدین. (۱۳۲۵). عدالت اجتماعی. ایمان، ۱(۱۸)، ۷-۱.
- آرمان، مانی؛ و جوشقانی، حسن (۱۳۹۴). طراحی و اعتباربخشی الگوی تحلیل وضعیت نظام مدیریت منابع انسانی. *پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی*، (۴)، ۷۹ - ۷۷.
- تراب‌زاده، صادق؛ سجادی، علی؛ مصطفوی، علی. (۱۳۹۹). نظریه اسلامی عدالت اجتماعی در اندیشه متفکران دینی. تهران: انتشارات آگاه.
- راسخ، محمد؛ بردبار، مارال. (۱۴۰۱). الگوی مطلوب مداخله دولت در حوزه تأمین اجتماعی، سرمایه گذاری اجتماعی و اقتضانات عدالت. *پژوهش‌های نوین حقوق اداری*، ۴(۱۰)، ۱۱-۳۶.
- فروزی، ناصر، و صولتی، رحمان. (۱۴۰۰). بررسی موانع تحقق عدالت اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی و راهکارهای رفع آن‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری. *فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، ۱۰(۳)، ۳۰۳-۳۲۱.
- فوزی، یحیی، و فیروزی، آیت اله. (۱۳۹۹). چالش‌ها و راهبردهای تحقق عدالت اجتماعی بر اساس روش تحلیل لایه ای علت‌ها. *جستارهای سیاسی معاصر*، ۱۱(۲)، ۱۱۷-۱۴۸.
- قاصودی، مرتضی؛ حسینی، فاطمه؛ تقدیسی، محمد. (۱۴۰۱). جایگاه اصل عدالت در نظام اخلاق اجتماعی در قرآن کریم و روایات. *پژوهش‌های اخلاقی*، ۳(۱۲)، ۲۰۵-۲۱۸.
- کتابی، امیرعلی؛ شفیعی، محمد؛ سلیمانی، غلام. (۱۴۰۰). میزان تحقق مولفه عدالت اجتماعی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران بر اساس الگوهای توسعه دولت‌ها. *مطالعات قدرت نرم*، ۱۰(۲۵)، ۲۰۱-۲۲۸.
- گراوند، مجتبی؛ ولوی، علی محمد؛ نظرزاده، زهرا. (۱۴۰۱). تحلیل گفتمان انتقادی عدالت توزیعی در سیره علوی(ع) با تکیه بر نامه ۵۳ نهج البلاغه. *پژوهش‌نامه علوی*، ۱۳(۲۵)، ۲۹۳-۳۲۰.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۰). شاخص‌های عدالت اجتماعی مشکینی، ابوالفضل؛ نصرتی، مرتضی. (۱۴۰۰). شناخت عامل‌های اثرگذار بر مسائل شهری ایران با رویکرد عدالت اجتماعی. *جغرافیا و توسعه*، ۸(۱۴)، ۵۷-۷۶.
- هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۰). بررسی احساس عدالت اجتماعی و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهرتهران)، *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، دوره ۲۲، شماره ۳، صص ۴۱-۶۲.
- یاوری، حسین؛ برازی، علیرضا؛ مویدی، علی. (۱۴۰۱). تحلیل گفتمان انتقادی عدالت توزیعی در سیره علوی. *پژوهش‌نامه علوی*، ۱۳(۲۵)، ۲۹۳-۳۲۰.
- Adolph, C., Amano, K., Bang-Jensen, B., Fullman, N., & Wilkerson, J. (2020). Pandemic politics: Timing state-level social distancing responses to COVID-19. medRxiv.
- Aanestad, M., Kankanhalli, A., Maruping, L., Pang, M. S., & Ram, S. (2021). **Digital Technologies and Social Justice**. *MIS Quarterly*, 17(3); 515-536.

- Attride-Stirling, J. (2001). **Thematic networks: an analytic tool for qualitative resealCSH**. *Qualitative resealCSH*, 1(3), 385-405.
- Hochhauser, S., Rao, S., England-Kennedy, E. *et al.* (2020). **Why social justice matters: a context for suicide prevention efforts**. *Int J Equity Health* 19, 76. <https://doi.org/10.1186/s12939-020-01173-9>.
- Holsti, O. R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*, Reading, MA: Addison-Wesley.
- Johnson, C. W., & Parry, D. C. (2022). **Fostering social justice through qualitative inquiry: A methodological guide**. Taylor & Francis.
- Khayitboeva, V. (2021). The Impact of Green Marketing on Consumer Purchase Behaviour and Customer Satisfaction in Istanbul. *International Journal of Science and Research*, 10(6), 1220-1227.
- Longenecker, R., Hawes, E. M., & Page, C. P. (2021). **Cultivating Healthy Governance in Rural Programs**. *Journal of Graduate Medical Education*, 13(2), 174-176.
- McDowell, K., & Cooke, N. A. (2022). **Social Justice Storytelling: A Pedagogical Imperative**. *The Library Quarterly*, 92(4), 355-378.
- Raadschelders, J. C., & Chitiga, M. M. (2021). Ethics education in the study of public administration: Anchoring to civility, civics, social justice, and understanding government in democracy. *Journal of Public Affairs Education*, 27(4), 398-415.
- Rehman, S. U., Kraus, S., Shah, S. A., Khanin, D., & Mahto, R. V. (2021). **Analyzing the relationship between green innovation and environmental performance in large manufacturing firms**. *Technological Forecasting and Social Change*, 163, 120481.
- Rubel, M.R.B., Kee, D.M.H., Rimi, N.N., (2021). The influence of green HRM practices on green service behaviors: the mediating effect of green knowledge sharing. *Employee Relat.: Int. J.* 57, 118-127.
- Singh, A. A., Appling, B., & Trepal, H. (2020). Using the multicultural and social justice counseling competencies to decolonize counseling practice: The important roles of theory, power, and action. *Journal of Counseling & Development*, 98(3), 261-271.

